GEOSTATISTIKA – vymezení pojmu

• V užším slova smyslu – skupina interpolačních algoritmů založených na metodě krigingu.

• V širším slova smyslu – statistická analýza prostorově lokalizovaných dat.

Pomocí „klasických“ statistických metod lze vhodně analyzovat především atributová data – jejich kvantitativní či kvalitativní vlastnosti.

Velmi omezeně však jimi lze charakterizovat prostorové vlastnosti objektů a jevů.

Prostorové vlastnosti jako např. spojitost jevů, prostorovou autokorelaci, prostorové uspořádání (strukturu) lze charakterizovat právě pomocí geostatistických metod.

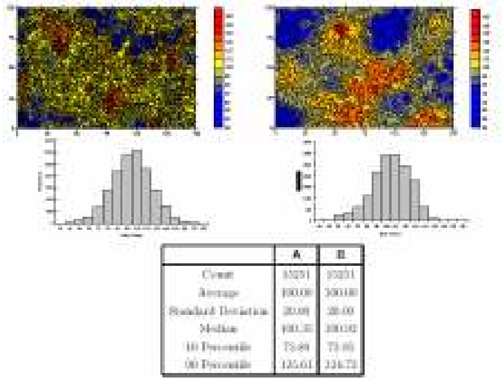

Prezentace prostorového rozšíření spojitého jevu metodami popisné statistiky

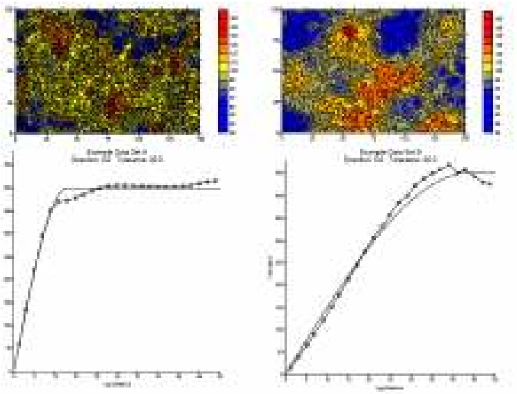

Prezentace prostorového rozšíření spojitého jevu metodami geostatistiky (tzv. semivariogram)

GEOSTATISTIKA – vymezení pojmu

- Statistický popis prostorově lokalizovaných dat (geografických objektů) – **„point descriptors“**
- Statistický popis prostorového uspořádání objektů (bodů, linií, ploch) – **„pattern detectors“**
- Koncept prostorové autokorelace
- Strukturní analýza a popis prostorové autokorelace strukturními funkcemi
- Konstrukce spojitých polí metodami krigingu
- Objektivní metody klasifikace jevů
- Metody interpolace

Statistický popis bodů

• Body představují nejčastější způsob prezentace geografických jevů. Jsou zpravidla umísťovány v těžišti objektů.

• To, jaké geografické objekty lze popsat pomocí bodů (tedy stupeň abstrakce) závisí na měřítku, ale také na druhu analýzy

• Např. pro modelování optimálního spojení v síti sídel je vhodné je prezentovat centroidem, který tvoří uzel sítě).

• Výpočet popisné statistiky často předchází použití geostatistických metod.

• Umožňuje totiž ověřit některé vlastnosti studovaných souborů, které jsou pro aplikaci metod geostatistiky nezbytné.

• Jedná se o ověření takových vlastností jako je normalita rozdělení, stacionarita, linearita vztahu dvou veličin apod.

Charakteristiky polohy

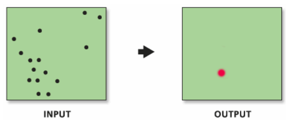

Charakteristiky polohy slouží k určování geografického středu či mediánu.

Průměrný střed (mean centre)

Průměrný střed leží na průměru souřadnic X a Y. Má stejné nevýhody jako aritmetický průměr – je to především citlivost na extrémní hodnoty. Například v případě shlukového uspořádání bodů průměrný střed dobře nereprezentuje množinu bodů.

$$(\bar{x}_{mc}, \bar{y}_{mc}) = \left(\frac{\sum_{i=1}^{n} x_i}{n}, \frac{\sum_{i=1}^{n} y_i}{n} \right)$$

Kde x_i, y_i jsou souřadnice bodu i a n je počet bodů.

Vážený průměrný střed (weighted mean centre)

Používá se v případě výskytu více událostí/objektů na stejném místě. Pak má každý bod váhu přímo úměrnou počtu událostí/objektů na tomto místě.

Např. při výpočtu prostorového průměru několika měst bude průměrný střed dávat realističtější představu o centrální tendenci jestliže ho budeme vážit počtem obyvatel jednotlivých měst (nebo – koncentrací znečišťující látky v jednotlivých místech či frekvencí výskytu určitého jevu).

$$(\bar{x}_{wmc}, \bar{y}_{wmc}) = \left(\frac{\sum_{i=1}^{n} w_i x_i}{\sum_{i=1}^{n} w_i}, \frac{\sum_{i=1}^{n} w_i y_i}{\sum_{i=1}^{n} w_i} \right)$$

kde w_i jsou váhy jednotlivých bodů.

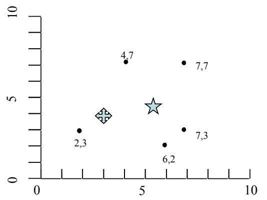

i	X	Y	váha	wX	wY
1	2	3	3 000	6 000	9 000
2	4	7	500	2 000	3 500
3	7	7	400	2 800	2 800
4	7	3	100	700	300
5	6	2	300	1 800	600
sum	26	22	4 300	13 300	16 200
w MC				**3.09**	**3.77**

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^{n} w_i X_i}{\sum w_i}, \bar{Y} = \frac{\sum_{i=1}^{n} w_i Y_i}{\sum w_i}$$

Vážený průměrný střed (weighted mean centre)

Agregovaný průměrný střed

Je alternativou váženého středu, kdy se nepoužívají původní souřadnice X,Y ale jen souřadnice čtverců s agregovaným počtem bodů uvnitř čtverce:

$$(\bar{x}_{amc}, \bar{y}_{amc}) = \left(\frac{\sum_{i=1}^{n} F_i x_i}{N}, \frac{\sum_{i=1}^{n} F_i y_i}{N} \right)$$

N je celkový počet čtvercových buněk, obsahujících body
F_i je frekvence bodů ve čtvercové buňce
x_i a y_i jsou souřadnice čtvercových buněk
i je od 1 do N.

Mediánový střed (Median Center)

1. najdeme medián na ose X a Y a vedeme z nich linie kolmé na směr osy. Takto definovaný „medián ze souřadnic“ ale nemusí odpovídat mediánu souboru bodů, protože distribuce nemusí být mezi kvadranty vyrovnaná.
2. (UK) - Mediánový střed je střed, kterým se studovaná plocha dělí do čtyř kvadrantů, z nichž každý obsahuje stejný počet bodů.
3. (US) - Mediánový střed jako střed vyžadující minimální (nejkratší) cestu. Tj. celková vzdálenost z mediánového středu do každého z bodů je minimální. Jinak řečeno – cesta z jakéhokoliv jiného místa do všech bodů oblasti bude delší než cesta z mediánového středu. Tuto podmínku lze vyjádřit vztahem:

$$\min \sum \sqrt{(x_i - u)^2 + (y_i - v)^2}$$

kde x_i a y_i jsou souřadnice jednotlivých bodů a u, v jsou souřadnice mediánového středu. Analogickým způsobem lze definovat tzv. vážený mediánový střed:

$$\min \sum f_i \sqrt{(x_i - u)^2 + (y_i - v)^2}$$

Váhy f_i pro jednotlivé body mohou být negativní či pozitivní podle toho, zda daný bod přitahuje či naopak odpuzuje polohu mediánového středu

Mediánový střed (Median Center)

K odvození polohy mediánového středu lze využít iteračního počtu, založeného na následujících krocích:

1. Zjistíme polohu průměrného středu jako iniciační pro hledání polohy mediánového středu. Tedy:

$$(u_0, v_0) = (x_{mc}, y_{mc})$$

2. V iteračním kroku t najdeme novou polohu mediánového středu podle vztahů:

$$u_t = \frac{\sum f_i x_i \Big/ \sqrt{(x_i - u_{t-1})^2 + (y_i - v_{t-1})^2}}{\sum f_i \Big/ \sqrt{(x_i - u_{t-1})^2 + (y_i - v_{t-1})^2}}$$

$$v_t = \frac{\sum f_i y_i \Big/ \sqrt{(x_i - u_{t-1})^2 + (y_i - v_{t-1})^2}}{\sum f_i \Big/ \sqrt{(x_i - u_{t-1})^2 + (y_i - v_{t-1})^2}}$$

3. Druhý krok opakujeme do té doby, dokud vzdálenost mezi dvěma posledními polohami mediánového středu *(u_t, v_t)* a *(u_{t-1}, v_{t-1})* je menší než vzdálenost *a priori* definovaná jako prahová.

Vlastnosti charakteristik polohy

- Průměrný střed minimalizuje sumu čtverců vzdáleností
- Mediánový střed minimalizuje sumu vzdáleností – jeho interpretace je jednodušší
- Nejčastěji se využívá váženého mediánového středu (demografie)
- Charakteristiky polohy bez uvedení charakteristik rozptylu mají malou vypovídací schopnost a mohou být zavádějící

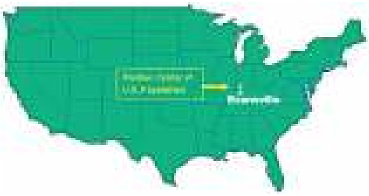

Charakteristiky rozptylu

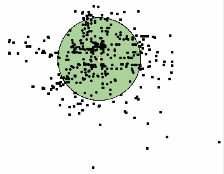

Směrodatná vzdálenost (*standard distance*)

$$SD = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n}(x_i - x_{mc})^2 + \sum_{i=1}^{n}(y_i - y_{mc})^2}{n}}$$

Vážená směrodatná vzdálenost (weighted standard distance)

$$SD = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n} f_i (x_i - x_{mc})^2 + \sum_{i=1}^{n} f_i (y_i - y_{mc})^2}{\sum_{i=1}^{n} f_i}}$$

Směrodatná vzdálenost je nejčastěji používána ve formě kružnice kolem průměrného středu (**Standard distance circle**), jejíž poloměr je právě hodnota směrodatné vzdálenosti.

Různé směrodatné vzdálenosti pro různý typ jevů lze zakreslovat do stejného území. Tyto kružnice nám dávají představu o rozptylu hodnot kolem střední hodnoty pro jednotlivé typy jevů.

Mohou být použity i pro studium dynamiky jevů (různé kružnice pro jeden jev v různých časových horizontech).

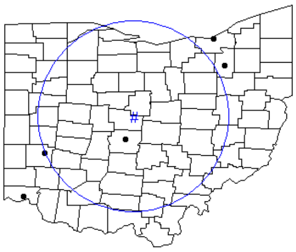

Poloha váženého průměrného středu a kružnice směrodatné vzdálenosti pro pět měst ve státě Ohio. Jako váhy byl použit počet obyvatelstva

Směrodatná vzdálenost (*standard distance*) je **absolutní** mírou – je problematické její použití k porovnání několika souborů

Vhodnější jsou míry **relativní**

Koeficient relativního rozptylu

- Poměr směrodatné vzdálenosti a poloměru kruhu se stejnou plochou jakou má studovaná oblast.
- Řeší problém použití absolutní míry směrodatné vzdálenosti. Je-li oblast různě velká (ohraničená), vznikají zavádějící hodnoty.
- K získání relativní míry při studiu variability obyvatelstva se někdy používá poloměr země nebo státu místo poloměru kruhu se stejnou plochou jakou má studovaná oblast.

$$CRD = 100 * \frac{SD}{A_k} = 100 * \frac{SD}{\sqrt{\frac{R}{\pi}}} = 100 * SD * \sqrt{\frac{\pi}{R}}$$

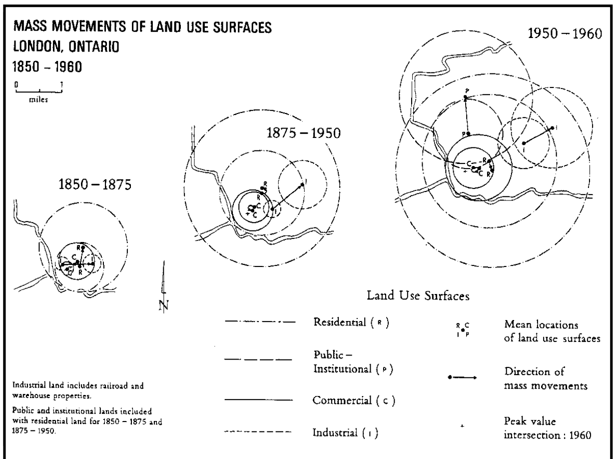

Směrodatná elipsa odchylek (Standard Deviational Ellipse)

V mnoha případech může vykazovat prostorové rozdělení jevů určité rysy směrovosti (directional bias):

rozdělení míst nejčastějších dopravních nehod podél dálnice, výskyt určitého druhu rostlin či živočichů kolem pobřeží atd.

V tomto případě se použití kružnice jako míry rozptylu hodnot jeví jako nevhodné.

Jako logické rozšíření směrodatné kružnice odchylek se může jevit použití směrodatné elipsy odchylek. Tuto elipsu popisují tři atributy:

- úhel rotace
- směrodatná odchylka podél hlavní osy elipsy
- směrodatná odchylka podél vedlejší osy elipsy

Směrodatná elipsa odchylek

Jestliže prostorové rozmístění bodů vykazuje jistou směrovost, potom maximální rozptyl bude orientován v souladu s hlavní osou elipsy.

Kolmo k tomuto směru bude směr minimálního rozptylu hodnot.

Úhel rotace elipsy je definován jako úhel mezi směrem k severu a osou *y* ve směru pohybu hodinových ručiček:

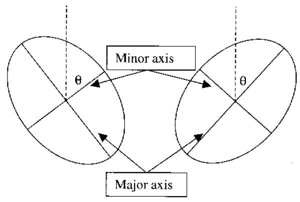

Odvození směrodatné elipsy odchylek

1. Vypočteme souřadnice průměrného středu (x_{mc}, y_{mc}), které budou počátkem transformovaného systému souřadnic.
2. Pro každý bod budeme transformovat jeho souřadnice:

$$x_i^{'} = x_i - x_{mc}$$
$$y_i^{'} = y_i - y_{mc}$$

Určení úhlu rotace transformovaného systému:

$$\tan\theta = \frac{\left(\sum_{i=1}^{n} x_i^{'2} - \sum_{i=1}^{n} y_i^{'2}\right) + \sqrt{\left(\sum_{i=1}^{n} x_i^{'2} - \sum_{i=1}^{n} y_i^{'2}\right)^2 + 4\left(\sum_{i=1}^{n} x_i^{'} \sum_{i=1}^{n} y_i^{'}\right)^2}}{2\sum_{i=1}^{n} x_i^{'} \sum_{i=1}^{n} y_i^{'}}$$

Pozor na interpretaci hodnoty úhlu rotace !

Odvození směrodatné elipsy odchylek

3. Získáme-li úhel θ, potom lze vyjádřit hodnoty odchylek podél x a y osy:

$$\delta_x = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n} (x_i^{'}\cos\theta - y_i^{'}\sin\theta)^2}{n}}$$

$$\delta_y = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n} (x_i^{'}\sin\theta - y_i^{'}\cos\theta)^2}{n}}$$

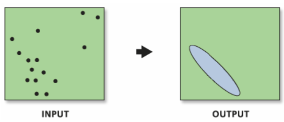

Směrodatná elipsa odchylek – příklady použití

- Množství kontaminující látky ve vzorku studní může indikovat trend jejích šíření
- Porovnání velikosti, tvaru resp. překryvu elips k porovnání změn v rozšiřování etnik či rostlinných resp. živočišných společenstev
- Epidemiologie – vystižení hlavního trendu šíření onemocnění v populaci

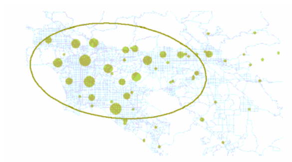

Jakou další užitečnou informaci lze získat výpočtem směrodatné elipsy odchylek pokud otestujeme, že studovaným jev má normální rozdělení?

Poznámky k deskripci bodů

- hustota bodů v ploše (počet/plocha = n/R),
- charakteristiky založené na vzdálenosti mezi body či na relativních vzdálenostech jako je např. d_i/d_{max}.
- použití – porovnávání (např. v čase)
- při výpočtech v relativně malých oblastech používáme euklidovskou geometrii, protože se v nich neprojeví zakřivení Země.
- uvedené míry mohou být aplikovány i na plochy. Co je k tomu potřeba?